

דו"ח הוועדה להערכת איכות של
התוכניות להוראת לשון עברית
מכללת דוד ילין

2019

תש"ף

תוכן העניינים

- פרק 1: רקע 2
- פרק 2: תהליכי עבודה של הוועדה 3
- פרק 3: הערכת איכות של תוכנית הלימודים להוראת לשון עברית במכללת דוד ילין ... 4
- פרק 4: המלצות 10

נספחים

- נספח 1: כתב המינוי של הוועדה 12
- נספח 2: סדר יום הביקור 13
- נספח 3: עקרונות לבניית הסילבוסים 14

פרק 1 : רקע

בהתאם להחלטתה להעריך את תוכניות הלימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום הוראת הלשון העברית, מינתה המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) את הוועדה להערכת איכות של התחום בהרכב הבא :

- פרופ' דורית רביד, בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב – יו"ר הוועדה
- פרופ' רינה בן-שחר, מכללת אורנים, אוניברסיטת חיפה¹
- ד"ר אהרן הורנקוהל, הפקולטה ללימודי אסיה והמזרח התיכון, אוניברסיטת קיימברידג'
- פרופ' זהר לבנת, המחלקה ללשון העברית וללשונות השמיות, אוניברסיטת בר-אילן
- פרופ' חנה עזר, מכללת לוינסקי לחינוך²
- פרופ' סטיב פסברג, החוג ללשון העברית, האוניברסיטה העברית
- פרופ' אורה שורצולד, המחלקה ללשון העברית וללשונות השמיות, אוניברסיטת בר-אילן³
- ד"ר עמליה בר-און, לימודי הפרעות בתקשורת, אוניברסיטת תל-אביב

הגב' תמר מעגן-אפרתי ריכזה את עבודת הוועדה מטעם המועצה להשכלה גבוהה.

במסגרת עבודתה התבקשה הוועדה⁴:

1. לבחון את דוחות ההערכה העצמית שהוגשו על ידי המוסדות המקיימים תוכניות לימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום לשון עברית ולקיים ביקורים במוסדות אלה.
2. להגיש למל"ג דו"ח פרטני עבור כל אחת מתוכניות הלימודים הכולל את ממצאי הוועדה והמלצותיה.
3. להגיש למל"ג דו"ח כללי הכולל הערות רוחביות בנוגע לתחום המוערך ולמקומו במערכת ההשכלה הגבוהה ובישראל בכלל.

תהליך ההערכה כולו התבצע בהתאם להנחיות המל"ג לכתיבת דו"ח הערכה עצמית במכללות לחינוך מפברואר 2018.

¹ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' רינה בן-שחר לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת אורנים ובמכללה הערבית.

² בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' חנה עזר לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת לוינסקי.

³ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' אורה שורצולד לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת תלפיות.

⁴ כתב המינוי של הוועדה מצורף בנספח מס' 1 לדו"ח זה.

פרק 2: תהליכי העבודה של הוועדה

הוועדה התכנסה לראשונה במרץ 2019. בישיבתה דנה הוועדה בנושאים עקרוניים הנוגעים למערכת ההשכלה הגבוהה בישראל, לפעילות הערכת האיכות בכלל ובמכללות האקדמיות לחינוך בפרט.

במסגרת פעילותה קיימה הוועדה ביקורים בכל המכללות האקדמיות לחינוך אשר מוסמכות להעניק תארים בתחום הוראת לשון עברית. הביקורים התקיימו בשני סבבים בחודש מרץ ובחודש מאי 2019 במכללות האלה:

מכללת אורות ישראל, מכללת אורנים, מכללת אמונה-אפרתה, מכללת בית ברל, מכללת גורדון, מכללת דוד ילין, מכללת הרצוג מכללת אחוה, מכללת לוינסקי, המכללה הערבית בחיפה, מכללת קיי ומכללת תלפיות, במהלך ביקורים אלה נפגשה הוועדה עם בעלי תפקידים בהנהלת המוסד, עם הנהלת התוכנית, עם הסגל, ועם סטודנטים ובוגרים.

דו"ח זה עוסק בחוג להוראת לשון עברית במכללת דוד ילין. ביקור הוועדה במכללה התקיים ב-17 במרץ 2019.

סדר היום של הביקור מצורף בנספח 2 לדו"ח זה.

בביקור זה השתתפו מבין חברי הוועדה: פרופ' דורית רביד, פרופ' חנה עזר, פרופ' זהר לבנת, ד"ר אהרן הורנקוהל.

הוועדה מודה להנהלה הבכירה במוסד ולתוכנית ללשון עברית על דו"ח ההערכה העצמית ועל קבלת הפנים והאירוח האדיב בעת יום הביקור של נציגי הוועדה במוסד.

פרק 3: הערכת האיכות של תוכנית הלימודים להכשרת עובדי חינוך בגיל הרך

במכללת דוד ילין

דו"ח זה מתייחס למצב הקיים בעת ביקור הוועדה במוסד ואינו מתייחס לשינויים שחלו מאז. דו"ח זה מתעד את המסקנות אליהן הגיעה ועדת הערכת האיכות בהתבסס על המסמכים אשר נמסרו על ידי המוסד, מידע שהתווסף במהלך השיחות במוסד, דיונים והבחנות של הוועדה ומידע אשר זמין לוועדה.

1. מבוא

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין היא מוסד ירושלמי ותיק ומראשוני המוסדות בארץ שבהם לומדים את כל מקצועות ההוראה בעברית כבר למעלה ממאה שנים למן "מלחמת השפות". הקשר לשפה העברית ולעומק ההיסטורי של החייאתה ופריחתה בארץ ישראל ובמדינת ישראל ניכר בתצוגות השונות ברחבי המכללה. לדברי הנהלה, ידע העברית הוא מרכזי בחזונה הכללי כתשתית לכל מורה לעתיד. הספרייה שסיירנו בה הייתה מצוידת היטב, משובבת עין, משובצת שכיות חמדה ספרותיות ואומנויותיות, וניכר היה שהיא מנוהלת על ידי בעלי חזון.

החוג ללשון העברית נחשב כמרכזי וחסון במכללה, אף שלאחרונה יש ירידה במספר הלומדים. לומדים בו כיום 67 סטודנטים לתואר B.Ed בלימודי התמחות ראשית - כמחציתם במסלול העל יסודי (כולל הסבת אקדמאים להוראה) ומחציתם במסלול היסודי (וכן חטיבה קטנה יותר לכלל הסטודנטים הלומדים במסלול היסודי), כולל במסלול היסודי בחינוך המיוחד. לא ברורה פריסת הסטודנטים בהתמחות עפ"י שנים ולא ברור איך מתמלאים הקורסים – האם בסטודנטים בהתמחות או בסטודנטים מלימודי הסמך והחטיבה. לדברי ראש החוג, רף הקבלה גבוה, ומי שאינו מצליח לעבור אותו מזומן לראיון ולמבחן הבנה והבעה – כלומר, נעשה מאמץ לקלוט רק סטודנטים העומדים בתנאי הקבלה להתמחות לשון.

מעבר לעיסוק בלשון העברית כבתחום דעת בהתמחויות, החוג משרת את המכללה בלימודי היסוד בלשון לכל הסטודנטים הסדירים ובמכינות הייעודיות (דוברי עברית וערבית, למשל), בפיתוח מקצועי (עריכת לשון) ובהרחבת הסמכה לערבים, וכן בתחום האוריינות האקדמית ואוריינות קריאה. לאחרונה הגישה המכללה לאישור המל"ג את התוכנית "עברית כשפה נוספת". במקביל לכך, החוג משתף פעולה עם יחידות אקדמיות אחרות כמו החוג למקרא, החוג לערבית והחוג לתקשורת (בעבר גם עם החוג לספרות). שיתוף הפעולה מתבטא בקורסים משותפים כמו ארמית מקראית (עם החוג למקרא) או תקשורת ילדים במאה ה-21 (עם החוג לתקשורת).

2. הערכת איכות ותהליך הערכה עצמית

במכללת דוד ילין קיימת רשות למחקר ולהערכה הפועלת באופן קבוע הן ברמת התוכניות וכן ברמת המרצים. לצורך תהליך הערכת האיכות הנוכחי ע"י ועדה חיצונית, התקיים במכללה תהליך פנימי שכלל איסוף נתונים על ידי חברי הנהלה, ראשי יחידות ומסלולים מכאן, ועל ידי ראש החוג ללשון העברית ועמיתיה מכאן לגבי היבטים של תוכנית הלימודים, ההכשרה המעשית, מטלות הלמידה וסגל המרצים.

אותרו נקודות חוזק ונקודות חולשה – בין האחרונות טיב הקשר בין החוג ליחידות אחרות וגיבוש דרכי פעולה ליישום ההמלצות הפנימיות. בעקבות דו"ח ההערכה העצמית מתוכננת במכללה סדנא לתהליכי הערכה ומדידה של תכניות לימודים.

התרשמנו מן הפתיחות של חברי ההנהלה, ראשי המסלולים, ראש החוג וסגל המרצים לגבי הנקודות הבעייתיות והדורשות שיפור (גיוס סגל, משרות, טיב הקשרים בין תוכני הליבה של החוג לבין ההכשרה המעשית). ניכרת אווירה נעימה ומעודדת בין המרצים הדיסציפלינריים השונים גם כשתפיסותיהם לגבי התוכנית ותכניה שונים. עדות לכך היא קיום קולוקוויום חוגי בשם "הבלשן הבולש", שבו מציגים מרצים מהחוג וכן מרצים חיצוניים מחקרים שלהם בפני סטודנטים המקבלים נקודות זכות על השתתפותם. במהלך תהליך ההערכה הוחלט על חלוקת תוכנית הלימודים לאשכולות במסמך שהוגש על ידי ראש החוג.

3. חזון ויעדים

המכללה מצהירה על תפיסה פלורליסטית ורב-תרבותית המכבדת את כל גוני האוכלוסייה. הסיור במכללה תומך בחזון המשקף את האוכלוסייה בירושלים – חילונים, דתיים, חרדים וערבים. הדגש על סיוע לחברה הערבית להשתלב בחיים המקצועיים והאקדמיים ניכר בשני המסלולים הייעודיים לחברה הערבית – המסלול לגיל הרך והמסלול לחינוך המיוחד, וכן באולפן עברית לתלמידי החינוך המיוחד הערבים ובהרחבת הסמכה למורים ערבים ממזרח ירושלים. כל אלה נועדו לאפשר לסטודנטים הערבים ללמוד בקורסים משותפים. חזון הרב-תרבותיות בא לידי ביטוי בקורסי חובה בתוכנית הלימודים בחינוך בשנה א' ובקורסים מעורבים באמנות בשנה ב', באירועים ובטקסים משותפים. מאחר שהעברית היא מקצוע תשתיתי, היא מגויסת למטרות הרב תרבותיות. נראה שגם התוכנית בתהליכי אישור של עברית כשפה נוספת משתלבת בתפיסה זו. תוכנית הלימודים מצהירה על הדגשים בנושאי השיח – מעבר לדקדוק – ועל שאיפה ליצור רגישות לשונית והתבוננות סקרנית בשפה ובתהליכים הפועלים בה ועליה. קיים פער בין החזון הזה לבין מימושו. הוועדה התרשמה כי אכן קיים גיוון תרבותי, אך התקשתה למצוא התלהבות ואהבה למקצוע הלשון העברית, התבוננות-על בתכנים הדיסציפלינריים הנלמדים, סקרנות לשונית או תפיסה רחבה של חשיבותה במרקם האוכלוסיות בישראל ובמטרות החינוך. הגישה שהוצגה בפני הוועדה הייתה אינסטרומנטאלית – עד כמה הלימודים בחוג הולמים את דרישות ההוראה בבתי הספר, וזאת לצד דרגות שונות של שביעות רצון מן הלימודים בחוג.

4. תוכנית הלימודים הדיסציפלינרית

תוכנית לימודי החובה כוללת את הרכיבים המסורתיים של ניקוד ותורת ההגה, תחביר ותורת הצורות, כמו גם הוראת ההבעה וההבנה וכתובה אקדמית. אלה משותפים לכל המסלולים (על יסודי 17-18-11 ש"ש, יסודי 14-31 ש"ש, וחטיבה – 7 ש"ש). קורסים מתקדמים בתחביר ובתורת הצורות ניתנים רק במסלול העל יסודי, וקורסים בסמנטיקה ובמילונאות ניתנים בעל יסודי וביסודי, אך לא במסלול החטיבה. מעבר לאלה מוצעת קשת רחבה של נושאים למן לשון חכמים ועד לשון הזמר. ניכר שראש החוג (היוצאת) חושבת בצורה יצירתית לגבי הדרך שבה התכנים יונגשו לסטודנטים מבחינת הרחבה

והעמקה בנושאים מסוימים, חשיפת הסטודנטים לדרכי חקר בתחום הדעת ומתן מענה לאוכלוסייה שאינה דוברת עברית ילידית. ראש החוג ציינה שתהליך ההערכה העצמית הוביל להחלטה על חלוקת נושאי הלימוד לאשכולות כדי למנוע חזרתיות וכדי להבטיח שלימודי התשתית יהיו נחלת הכלל.

צוין גם שיש רצון להתחבר עם השפות האחרות (אנגלית וערבית), אבל לא ברור כיצד. התלמידים מכל המסלולים לומדים יחד, ולא היה ברור מן החומר שניתן לוועדה ומן הביקור אם יש הבדל בדרך שבה מלמדים את התחום במסלול היסודי ובמסלול העל יסודי. הבדל כזה צריך להיות לאור גיליהם של התלמידים, רמת האוריינות שלהם, ובעיקר הדרך שבה השפה העברית צריכה להיות מוצגת להם יחד עם שאר המקצועות ביסודי ובעל יסודי בהתאמה. ניכר כי לא בכל הקורסים קיימת דרישה לקריאה, מרבית חומרי הקריאה הם בעברית, ורק במספר מועט של קורסים ישנה דרישה לקריאה בשפה האנגלית.

התוכנית נראית מעניינת, מעודכנת והולמת את החזון של המכללה ושל החוג ללשון העברית. מן החומר שנמסר לנו ניכר שיש דרכי הערכה סדורות של הסטודנטים. מן הראיון עם ראש החוג עולה, שכדי להתמודד עם המספר הנמוך של לומדים, יש קורסים שהם חינוכיים (למשל "ספר הפנים" – כלומר הפייסבוק) ולא ממש אינפורמטיביים. עפ"י ראש החוג, יש מגמה לצמצום היקף הקורסים, כך שלא ברור אם ההעשרה הזאת תתממש בתוכנית החדשה שאמורה לפעול למן השנה הבאה.

נאמר בתקציר שהוועדה קיבלה, שהתוכנית דורשת "דרישות גבוהות יותר מן האוניברסיטה". לא ברור מה הן הדרישות האלה ומה הראיות לקיומן. לדברי ראש החוג, על הסטודנטים לעמוד בציון גבוה בניקוד (85 בעל יסודי ו-80 ביסודי) וכן ללמוד את ענפי הלשון השונים, ולכן, לדבריה, מדובר בנטל גדול. לגבי הסמינריון, התברר שהוא ניתן בכל שנה על ידי מרצה אחר, ובהכרח גם התכנים שלו שונים. נפתח גם סמינריון המתבסס על למידה בקורס תוכן בסמסטר הראשון, והמשך ליווי של מרצה הקורס בעריכת עבודה סמינריונית בסמסטר השני, שבו כותבים את העבודה והמרצה נפגש עם הסטודנטים. לא דווח על מידת ההצלחה של מודל זה, וכיצד המודל הזה מתיישב עם המספרים הנמוכים של הרשומים לחוג, על שני מסלוליו..

התפתחות העברית החדשה

כל הסטודנטים המתכשרים להוראתם הם דוברים הכותבים של העברית החדשה. לכן חשוב שהסטודנטים ידעו מה היא השפה שעליה הם מלמדים. בין קורסי הבחירה שלושה קורסים בנושא – תולדות הלשון, העברית ואחיותיה ו-בן יהודה ותחיית הלשון. לפי מספרי הלומדים בכל קורס, נראה שחלק גדול מן הסטודנטים משתתף בלפחות אחד מהם. עם זאת, אין קורס חובה שיטתי על התפתחות העברית החדשה ואפיוניה.

תחום ההבעה וההבנה

קידום ושיפור כישורי האוריינות – הכתיבה והקריאה – של תלמידי בתי הספר הוא היום בלב תוכנית הלימודים של משרד החינוך, הן בחינוך היסודי והן בעל יסודי. את קורס החובה בהוראת ההבעה וההבנה מלמדת מורה לפי שעות בעלת תואר מ"א בלבד. מעבר לקורס זה נאמר לנו שמוצע קורס חובה "בעין בוחנת" שהוא קורס של קריאה ביקורתית, עניין מבורך לכשעצמו. לא ברור מתוכנית הלימודים היכן מסתתר הקורס הזה ומי מלמד אותו. בקורסים השונים שמספק החוג ללשון כשירות לשאר

המכללה מופיעים נושאים כמו "כשירות אוריינית" ו"העשרה לשונית" שאולי עשויים לתרום לנושא (במכינה הייעודית), אך סביר להניח שנועדו להעשרה לדוברים לא ילידיים של העברית.

5. תוכנית ההכשרה להוראה

ראשי המסלולים שבהם מתקיימות תוכניות לשון עברית דיווחו על המודל העצמאי, שבו הסטודנטים מלמדים לאורך השנה כמורים בפועל. הוועדה לא פגשה מד"פ מן החינוך היסודי. הסטודנטים שפגשה הוועדה לא הכירו את המונח "המודל העצמאי". למרות הטענה לחדשנות בהוראה ובדרכי הוראה, לא ברור מה היא וכיצד היא מתבצעת.

הוועדה פגשה מדריכה פדגוגית אחת של המסלול העל יסודי בלבד, שגם עובדת בבית הספר שבו נערכת ההתנסות ובו היא חברת הנהלה. במקביל היא גם ראש התוכנית של עברית כשפה נוספת במכללה. המדריכה הפדגוגית מלאת מוטיבציה וניכר שהיא עובדת קשה. הסטודנטים זוכים אצלה להתנסות בעבודה אישית ומותאמת לכל תלמיד. לדברי הבוגרות, התרומה המרכזית למוכנות להוראה הייתה ההתנסות הרבה במהלך הלימודים. עם זאת, המד"פית הציגה דגם של הוראת שפה בהקשר מנקודת ראות אחת בדגמים מקובעים ולא תמיד מעודכנים, שאינם מתכתבים עם התוכנית הדיסציפלינרית. מדבריה עולה, שהקורס שבו מלמדים הבעה והבנה במכללה אינו הולם את הצרכים הפדגוגיים.

נראה אפוא שהקשר בין ההכשרה המעשית לבין לימודי הלשון העברית אינו מתקיים. יש נתק מוחלט בין לימודי הדיסציפלינה ללימודי הפדגוגיה. אף שלדברי ההנהלה קליטת הסגל נעשית כשלנגד עיניהם תוכניות משרד החינוך המכוונות לשדה, לא ראינו עדויות לכך בשיחה שהתנהלה עם אנשי הסגל. אף כי אחדים מן המורים והמד"פים דיברו על הרלוונטיות של החומר שהם מלמדים לעבודת החינוך, לא נצפה מודל משמעותי לחיקוי ביניהם. נראה שההכשרה המעשית מתקיימת באופן עצמאי ללא מסגרת מארגנת של קשר עם אנשי הדיסציפלינה.

יתר על כן, הוועדה התרשמה כי רבים מהכלים ומהידע הפדגוגי שרכשו הסטודנטים, מגיעים מתחומי ההתמחות הנוספים שאותם הם לומדים.

6. סגל

ראש החוג הנוכחית, דמות פעילה שהשאירה את חותמה החיובי על החוג בכל המובנים, כולל הכנת הטיוטה של התוכנית החדשה, פורשת מתפקידה השנה. לתפקיד ראש החוג נבחר דוקטורנט ללא פרסומים, חבר סגל זוטרי, שזכה לשבחים מפי הממונים עליו וראשי המוסד, אך הוא לא הציג חזון או תוכנית ברורה בשיחה. יש לקוות שהוא יוכל להמשיך בדרכה החיובית והדומיננטית של ראש החוג היוצאת ולהותיר כמותם משמעותי בחוג.

כרגע ישנם בחוג מספר חברי סגל בעלי משרה מלאה (ויותר), כל שאר המרצים הם בחלקי משרה. בחוג יש גרעין ותיק של מורים העומדים לפני פרישה. יש ביניהם אנשי סגל אחדים הפעילים בשדה ההוראה והמחקר, כמו ראש החוג, ומספר חברי סגל נוספים. למרצים אלה יש תפיסות עולם מגובשות על הלשון ועל מקומה בחשיבה ובהוראה של הסטודנטים. יש בין חברי הסגל שדיווחו על חדשנות בהוראה כמו

קורס מקוון והמללה של ידע לשוני באמצעות מסד נתונים. התרשמנו שאלה יוזמות אישיות ולא מערכתיות או שיטתיות.

החוג נמצא בתהליך של גיוס אנשי סגל צעירים העומדים לקראת סיום הדוקטורט. האתגר שעומד בפני החוג הוא להגיע למצב שבו אנשי סגל צעירים הבאים יהיו בעלי אחוזי משרה גבוהים כדי לתת להם מרחב להתפתח ולממש את עצמם כבעלי השפעה על ההוראה ועל המחקר. חשיבות מרובה תהיה ליכולתו של ראש החוג הבא להיות בעל ראייה רחבה של הלשון והוראתה ופעלתנות חדשנית שתמשיך את דרכה של ראש החוג היוצאת.

7. סטודנטים ובוגרים

רוב הסטודנטים שעמם נפגשה הוועדה התייחסו לקשר בין מה שלמדו בחוגים לבין ההוראה בכיתה. היו שציינו שאינם יודעים מספיק כדי ללמד, ואחרים דיווחו שחסרות להם מתודות שיאפשרו להגיע לכל התלמידים. עלתה תמונה של קושי בהוראת העברית כשפה לדוברי ערבית. ניכר כי חסרה תפיסה רחבה של התחום, של הלשון והוראתה, תובנות. רוב הביקורת של הסטודנטים התמקדה בטיב ההדרכה שקיבלו ובביקורת על הידע שרכשו לגבי יחידות הוראה מסוימות, כמו שם המספר. לעומתם, הבוגרות שהתראיינו היו בעלות ראייה רחבה ומכלילה על תחום השפה העברית. הן רואות בראש החוג ובמרצים נוספים דמויות מופת לחיקוי בהוראת תוכני הלימוד.

8. שונות

יוזמות מיוחדות:

- הוגשה לאישור המל"ג תוכנית להוראת העברית כשפה שנייה נוספת.

9. מחקר

ההנהלה מדווחת על הגדלת תקציב המחקר לתקציב דו שנתי ועל הצבתם של יועצים בנושאי המחקר השונים. גם הסגל מדווח על הגדלה בתקציבים אלה, המסייעת בנסיעה לכנסים בחו"ל ולעריכה באנגלית, וכן על הסתייעות בספרניות העושות עבודה יעילה. נציין לטובה את הפורום של "הבלשן הבולש", שבו נפגשים אנשי החוג ומציגים בפניהם ממחקריהם וממחקרי אחרים. פורום כזה עשוי גם לקדם שיתוף פעולה מחקרי והחלפת רעיונות, החיונית לאקלים של מחקר.

10. סיכום חוזקות וחולשות

חוזקות ונקודות לשימור:

- חוג מרכזי ובעל מעמד חסון במכללה, מקושר לחוגים ולתוכניות אחרות.
- תפיסה רב תרבותית ומכילה של החוג ושל ראשי המכללה.
- ספרייה מצוידת היטב.

- מאמץ לקלוט סטודנטים ללשון עברית בדרכים שונות.
- ראשת חוג היוצאת בעלת יכולת, חזון, יצירתיות ומוטיבציה.
- אווירה נעימה ושיתוף פעולה בין המרצים בהתמחות.
- פורום מחקר "הבלשן הבולש" הפתוח גם לסטודנטים
- תוכנית לימודים מעניינת הכוללת תחומי שפה מגוונים.

חולשות:

- מספר קטן של נרשמים ללשון העברית
- תחום ההבעה וההבנה נתון בידיה של מרצה בעלת תואר מ"א בלבד
- מדריכה פדגוגית אחת בלבד מלמדת את כל תלמידי המסלול העל יסודי, מנקודת ראות אחת בלבד ובנתק מן התוכנית הדיסציפלינרית
- ראש החוג הנבחר לא מציג חזון ותוכנית להובלת החוג.

פרק 4: המלצות

המלצות הכרחיות

- הקשר בין ההכשרה המעשית ללימודי הלשון העברית הדיסציפלינריים ראוי לבנייה שיטתית מחדש מאחר שניכר נתק ביניהם.
- מן הראוי שתחום האוריינות (קריאה וכתובה), החשוב גם כתחום ידע עבור המורה ללשון עברית וגם כתחום פדגוגי, יופיע בתוכנית הלימודים של החוג כתחום תיאורטי ומרכזי של הלשון, ויצוות לו מרצה קבוע בעל תואר דוקטור והתמחות מחקרית בנושא.

המלצות חשובות

- תמיכה בראש החוג המיועד, הניצב בפני אתגרים רבים – הן בהשלמת לימודי הדוקטורט וכניסה לשדה המחקר והן בהמשך הובלתו המושכלת של סגל המורים לאחר פרישת ראש החוג הנוכחית.
- הבנייה של סגל מרצים צעיר המעורה בידע רחב של התחום השפתי, יוזם מחקרים ומקיים קשר סדיר עם המדריכים הפדגוגיים; לשם כך יש מקום להגדיל את היקפי משרתם (כולל אפשרויות כגון הוראה והדרכה, תפקידים, ריכוז מיזמים וכיו"ב)
- לאור התפיסה הפרקטית של הסטודנטים את מקצוע הלשון, יש מקום לחשיפת מבנה הדעת של התוכנית בפני הסטודנטים באמצעים מגוונים (כגון פאנלים בסוגיות מרכזיות, ימי עיון, פורום דיגיטלי, ועוד), כדי שיכירו את מבנה העומק של הלשון העברית, ואת הקשר של הדיסציפלינה להוראה.
- עדכון הסילבוסים, כמפורט בנספח 3
- הבהרה בתוכנית הלימודים שתובא לידיעת הסטודנטים המתמחים בבית הספר היסודי אילו קורסים מומלצים לבחירה מתוך האשכולות המוצעים בתוכנית הלימודים החדשה שהוצגה בפני הוועדה, כדי להקנות לסטודנטים תשתית ידע הרלוונטית לבית הספר היסודי.

על החתום

כינה זן-שחר

פרופ' כינה זן-שחר

ד"ר אהרון הורנקוהל

ה"ר

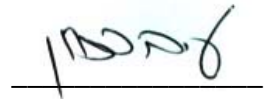
פרופ' חנה עזר

פרופ' אורה שורצולד

קלייר כביז

פרופ' דורית רביד – יו"ר הוועדה

ד"ר עמליה בראון

פרופ' זהר לבנת

סטיב פסברג

פרופ' סטיב פסברג

נספח 1: כתב המינוי של הועדה

ח' טבת, תשע"ט
16 דצמבר, 2018

לכבוד

פרופ' דורית רביד, אוניברסיטת תל-אביב – יו"ר הועדה
פרופ' רינה בן-שחר, אוניברסיטת חיפה ומכללת אורנים
ד"ר עמליה בראון, אוניברסיטת תל-אביב
ד"ר אהרן הורנקוהל, אוניברסיטת קיימברידג'
פרופ' זהר לבנת, אוניברסיטת בר-אילן
פרופ' חנה עזר, מכללת לוינסקי לחינוך
פרופ' סטיב פסברג, האוניברסיטה העברית
פרופ' אורה שורצולד, אוניברסיטת בר-אילן

מכובדיי,

המועצה להשכלה גבוהה שמה לה למטרה לשפר ולהבטיח את המשך המצוינות והאיכות של ההשכלה הגבוהה בישראל, בין השאר באמצעות תהליכי הערכה שוטפים של תחומי לימוד במוסדות האקדמיים.

בהמשך להחלטתה מיום 9.6.2015 הקימה המועצה להשכלה גבוהה ועדת הערכה שתבחן את תכניות הלימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום הוראת לשון עברית במכללות האקדמיות לחינוך.

במסגרת עבודתה מתבקשת הועדה:

1. לבחון את דו"חות ההערכה העצמית של המוסדות המקיימים תכניות לימודים בתחום זה.
2. לערוך ביקור בכל אחד מהמוסדות המוערכים.
3. להגיש למועצה להשכלה גבוהה דו"חות פרטניים ביחס לכל מוסד ומוסד ובו ממצאי הועדה, מסקנותיה והמלצותיה.
4. להגיש למועצה להשכלה גבוהה דו"ח מסכם המתייחס באופן יוזמני להכשרת המורים בתחום לשון עברית בישראל.

אני מודה לכם על הסכמתכם לקחת חלק במשימה חשובה זאת, ושמוח בזאת למנות אתכם לוועדת הערכת האיכות.

גבי תמר מעגן אפרתי תרכז את עבודת הועדה.

פרטים לגבי פעילות הועדה וסמכויותיה מופיעים בנספח המצורף.

אני מאחל לכם עבודה פורייה והצלחה רבה.

בברכה,

פרופ' אדו פרלמן
סיו"ר המועצה להשכלה גבוהה

מצ"ב: נספח לכתב המינוי

העתק:

ד"ר ורדה בן-שאול, סמנכ"ל הערכת איכות, מל"ג
גבי תמר מעגן-אפרתי, רכזת הועדה, האגף להערכת איכות, מל"ג

נספח 2: סדר יום הביקור

שעות המשתתפים	הגורם עמו נפגשים	שעה
הפרופ' יוסף פרוסט, נשיא המכללה, הפרופ' חוה גיא, משנה לנשיא לעניינים אקדמיים	מפגש פתיחה : הנהלת המוסד (ללא ראש החוג)	9:30-9:00
הד"ר עירית השכל-שחם	ראש החוג	10:15-09:30
מר אורן זונדר – מרצה בחוג	בעקבות מחיי העברית של המכללה – סיורן במכללה	10:40-10:20
הד"ר סמדר גלילי, ראש המסלול היסודי, הד"ר יוסי גודוביץ', ראש המסלול העל-יסודי	ראשי המסלולים/ים שבהם נלמד החוג להוראת הלשון העברית	11:15-10:45
הפרופ' נורית פלד-אלחנן, הד"ר עדה ורטהיימר, הד"ר קרן דובנוב, הד"ר יפה ישראלי, מר עדי אמסטרדם, מרכז לימודי יסוד בלשון העברית, הד"ר ישי נוימן, מר מקסים אוסצקי פלדמן, גב' אילנה רענן,	סגל ליבתי המלמד בתכנית	11:45-11:15
הד"ר יהודית גולן בן-אורי	מדריכים פדגוגיים	12:15-11:45
	ארוחת צהריים (פגישה סגורה של הוועדה)	13:00-12:15
הד"ר דניא אנונברג	סיור בספרייה	13:30-13:05
	סטודנטים וסטודנטיות	14:30-13:45
	בוגרים ובוגרות	15:15-14:30
	הפסקה	15:30-15:15
	מפגש סיכום : הנהלת המוסד והתוכנית	15:45-15:30
	ישיבת סיכום פנימית של הוועדה	16:15-15:45

נספח 3: עקרונות לבניית הסילבוסים

- יש להקפיד על התאמה בין שם הקורס לבין תוכנו.
- כל הפריטים הביבליוגרפיים צריכים להיות רלוונטיים לנושא הקורס.
- יש להבחין בבירור בין קריאת חובה לקריאת רשות.
- יש להקפיד לפרט את הביבליוגרפיות לפי שמות המחברים (א"ב) ולפי שנים (מן המוקדם למאוחר).
- יש לשלב מקורות קאנוניים מכוננים עם מקורות חדשים ועדכניים מן העשור האחרון,
- חומרי לימוד ומילונים יופיעו בסילבוסים בקטגוריה נפרדת של חומרי עזר.
- יש לשלב פריטים באנגלית – למשל ערכים מתוך האנציקלופדיה *Encyclopedia of EHL*, למשל פריטים באנגלית – למשל ערכים מתוך האנציקלופדיה *Hebrew Language and Linguistics 2013* גם אונליין.
- רצוי להשתמש ביחידות רלוונטיות של האוניברסיטה הפתוחה.
- פריטי הביבליוגרפיה צריכים להיות מעודכנים, ויש להשתמש במהדורות מעודכנות של ספרים ותיקים. למשל, יש להיעזר בספרו החדש של י' בלאו (תש"ע) ולא במהדורה מתשל"ב. ראו להלן.
- יש להקפיד על דיוק ברישום הפרטים הביבליוגרפיים, כולל מספרי עמודים של מאמרים ופרקים.

הערות פרטניות על סילבוסים

- רבים מן הסילבוסים אינם כוללים ספרות מקצועית בלועזית. יש חפיפה וכפילויות בתוכני הקורסים.
- חקר השיח (מקסים אוסצקי פלדמן) – ביבליוגרפיה הולמת. אפשר להוסיף את ספרה של עדינה עבאדי
- בן-יהודה ותחיית הלשון העברית (רוני בן אברהם קרפ) – סילבוס טוב. כדאי להוסיף את ספרו החדש של עוזי אורנן, את ספריו של אילן אלדר ואת ספרו של יאיר אור
- ניבים ניבים מן המקורות (רוני בן אברהם קרפ) – הרבה מן הביבליוגרפיה מיושנת. יש להשתמש במהדורה מעודכנת יותר של ניר במבוא לבלשנות. יש להפנות לספרי ניבים חדשים שיצאו מאת מאיה פרוכטמן, רוביק רוזנטל, וחשוב גם ספרו של דן יהב "תנ"ך יום-יום".
- ניקוד (רוני בן אברהם קרפ) – יש להפנות לאתר האקדמיה ללשון העברית, ולהשתמש בספרי ניקוד כמו של בלאו או גושן-שפירא ואחרים.
- תורת הצורות ב (רוני בן אברהם קרפ) – חסרה התייחסות ל"פרקים במורפולוגיה עברית" של שורצולד
- לשונות במגע (ניבי גומל) – כדאי היה לקרוא לקורס "לשונות במגע והעברית", ולעדכן את הביבליוגרפיה הלועזית. הקורס שווה לקורס שפות במגע – העברית בלשונות היהודים כדאי גם להפנות למילוני הסלנג.
- נורמטיביות בלשון (קרן דובנוב) – כדאי להוסיף את ה"מדריך לענייני רדיו וטלוויזיה", ויש עוד מאמרים הדהים בנורמטיביות.

- לשונה של ספרות ההשכלה (קרן דובנוב) – כדאי להוסיף את מחקריו של אילן אלדר.
- טקסטים מרובדי לשון שונים (קרן דובנוב) – = תולדות הלשון עד תקופת ההשכלה.
- "ספר הפנים" – תיאוריה ומעשה (עירית השכל שחם ועדי אמסטרדם) – קורס מקוון. חסר וייסמן וגונן "עברית אינטרנטית" ועוד מאמרים על לשונות ההתכתבות ברשת.
- העברית ואחיותיה (עדה ורטהיימר) – יש לעדכן את הביבליוגרפיה של בלאו (תש"ע)
- תחביר א (עדה ורטהיימר) - = יסודות התחביר : כדאי להיעזר בספר התחביר של בלאו לבתי הספר ובספרה של פרוכטמן "בנתיבי תחביר" ובספרי מט"ח.
- שירת ספרד (אפרים חזן) – אין שם לקורס. הביבליוגרפיה הולמת.
- שפה וחברה (מיכל חמו) – הקורס מתמקד בשיח, וזה לא מתאים לנושא הקורס. הקורס של מלכה מוצ'ניק באוניברסיטה הפתוחה אינו מובא בכלל, ומומלץ להסתמך על המאמר "גוני לשון בעברית" מאת שורצולד.
- סמנטיקה (יפה ישראלי) – חסר "העברית בראי הסמנטיקה" מאת צרפתי, ויש להסתמך יותר על היחידות שכתבה זהר לבנת באוניברסיטה הפתוחה ולשלבן בשיעורים.
- תורת ההגה (יפה ישראלי) – הקורס מתמקד בעברית החדשה ואין התייחסות לעברית ההיסטורית.
- בלשנות חברתית (ישי נוימן) – אין פרטי שיעורים! אין ביבליוגרפיה!
- הלשון העברית בהתפתחותה והתגבשותה (ישי נוימן) – כדאי להוסיף את מחקרי אילן אלדר, יעל רשף ועוד.
- לשון חכמים (ישי נוימן) – שיעור מקוון. חסרה התייחסות ליחידה 3 שך פרקים בתולדות הלשון העברית מאת שמעון שרביט.
- תולדות הלשון (ישי נוימן) – ראוי להסתמך גם עם "פרקים בתולדות הלשון העברית", 11 יחידות באוניברסיטה הפתוחה.
- קריאה וכתובה בעידן המדיה (נורית פלד) – ביבליוגרפיה לועזית ענפה, וחסרה התייחסות למחקריה של דורית רביד, ולמחקרי רחל שיף ודורית רביד.
- תקשורת עם ילדים בבית ובבית הספר (נורית פלד) – סדנת כתיבה על סמך מאמרים ספורים.
- מסע אל העבר – קריאה בכתבי יד מימי הביניים (אהרן רוני קלאוס) – ביבליוגרפיה דלה.
- מילונאות (דורון רובינשטיין) – מומלץ "המילון בראי הדקדוק" של שורצולד.
- הלשון הדבורה (אילנה רענן) – חסרה התייחסות למאמרים שהתפרסמו ב"תעודה" כז המתבססים על לשון הדיבור.
- תחביר פונקציונלי (אילנה רענן) = יסודות התחביר, ר' הערות לעיל על החסר בניחווי התחביר. יש כפילות בתוכני הקורסים. כדאי להיעזר בספר התחביר של בלאו לבתי הספר ובספרה של פרוכטמן "בנתיבי תחביר" ובספרי מט"ח.
- עקרונות בניקוד (רות שטרן) – יש להפנות לאתר האקדמיה ללשון העברית, ולהשתמש בספרי ניקוד כמו של בלאו או גושן-שפירא ואחרים..